

formation of criminology as a science till nowadays. One of this objects are fingerprints. Understanding of modern methods resources in fingerprint analysis gives an opportunity to make better investigation results, and crime experts — to empower the research facilities that previously could not beat identified and studied the traditional methods. Traditional criminalistic methods of information collecting includes photography and video shooting. Using of modern computer technologies could make information record during the investigation level much higher. The article demonstrates the possibility of the following methods: spherical panoramas method — as the further development of the method of panoramic photo; the method of fixing the situation and determine the objects position using laser scanning; method of 3D models of objects creating on the basis of a virtual 3D model; method of optical imaging (RUVIS) — as a further development of physical and chemical fingerprinting techniques to identify and fix little visible and invisible traces of fingers. Capabilities and practice of this technical tools and methods using in crimes detection were studied and used in foreign law enforcement agencies, expert divisions of Ministry of Internal Affairs of Ukraine — State Scientific Research and Forensic Center and Scientific Research and Forensic Center at Main Department of Ministry of Internal Affairs of Ukraine in Kyev everyday practice. The practice using of the considered tools and methods to identify and fix forensic information showed their high efficiency. A significant disadvantage of listed methods are their rather high cost, and therefore a low level of equipment units in Ministry of Internal Affairs of Ukraine departments.

УДК 343.98

І. М. Тимошок
завідувач сектором організаційно-інформаційного
забезпечення відділу організації експертної діяльності

О. В. Косякова
судовий експерт сектора організаційно-інформаційного
забезпечення відділу організації експертної діяльності

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗА ІНІЦІАТИВОЮ СТОРОНИ ЗАХИСТУ (ВІДПОВІДНО ДО ЧИННОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)

На підставі проведеного збору та вивчення нормативних, наукових, довідкових, інформаційних джерел тощо здійснено порівняльний аналіз норм чинного законодавства у частині призначення та проведення судових експертиз за ініціативою сторони захисту, а також аналіз статистичної інформації щодо проведення судових експер-

тиз при призначенні їх адвокатами.Зроблений порівняльний аналіз міжнародної практики (Білорусь, Латвія, Вірменія, Польща) щодо призначення та проведення судових експертиз у кримінальному процесі за ініціативою сторони захисту.

Прошло більше двох років з моменту вступу в силу Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України), яким внесено концептуальні зміни до підходу про призначення і проведення експертиз, використання висновків експерта як доказів у кримінальному провадженні тощо [1]. Так, на реалізацію одного із загальних принципів чинного кримінального процесу, а саме змагальності сторін, що гарантує рівні права сторонам кримінального провадження в отриманні такого доказу як висновок експерта, експерта може залучати як сторона обвинувачення, так і сторона захисту.

Тобто, сторона захисту *має право ініціювати проведення судових експертиз* з наступним отриманням висновків експерта за результатами такого проведення.

За період дії чинного КПК України визначилися деякі позитивні та негативні сторони застосування зазначеного закону.

Відповідно до ч. 1 статті 242 нового КПК експертиза проводиться за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання.

Сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи, у тому числі за клопотанням сторони захисту чи потерпілого (ч. 1 ст. 243).

Водночас сторона захисту *має право самостійно залучати експертів* на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової (ч. 2 ст. 243 КПК України «Порядок залучення експерта»).

Слід зауважити, що до прийняття чинного КПК України кримінально-процесуальне законодавство такого права стороні захисту не надавало. Адвокат мав право звернутися з відповідним клопотанням до слідчого, але остаточне рішення про проведення самої експертизи залежало від самого слідчого.

Вивчення міжнародного досвіду з цього питання свідчить про наступне.

Відповідно до даних, наданих Державним комітетом судових експертиз Республіки Білорусь, в Білорусі існує саме такий порядок

призначення експертиз. Так, в кримінальному процесі при необхідності призначення експертизи, слідчий, особа, яка проводить дізнання, виносять постанову. Також призначити експертизи має право суд.

Тобто, рішення про призначення експертизи в рамках кримінального процесу може прийняти лише орган кримінального переслідування або суд. Сторона захисту має право лише заявляти клопотання, в тому числі і про призначення експертизи, але не має права самостійно її призначити.

Такими самими правами наділена сторона захисту і відповідно до кримінального законодавства Республіки Вірменія (відповідно до даних з Національного бюро експертиз Республіки Вірменія). Сторона захисту має право заявити клопотання про призначення експертизи, отримати копію відповідної постанови, за пропозицією або за дозволом органу кримінального переслідування приймати участь в проведенні експертизи, також приймати участь в проведенні експертизи, якщо цього вимагає підозрюваний і звинувачений або за клопотанням самого захисника.

Також, відповідно до законодавства Республіки Вірменія, сторона, за клопотанням якої призначається експертиза, надає в письмовому вигляді питання, які необхідно поставити експерту, вказує на об'єкт дослідження, може вказати, хто має бути призначений в якості експерта.

В Республіці Латвія схожа ситуація. За інформацією Державного Бюро судових експертиз Міністерства юстиції Республіки Латвія, експертиза, зазвичай, призначається слідчим, прокурором або суддею.

Одночасно, сторона захисту може заявити клопотання цим особам про призначення експертизи. Також, Кримінальним процесуальним кодексом Республіки Латвія передбачено право підозрюваного ознайомитися з документом про призначення експертизи перед направленням його до відповідної установи та внесення клопотання про доповнення постанови додатковими питаннями тощо.

Відповідно до даних, наданих Інститутом судових експертиз ім. проф. д-ра Яна Сехна Республіки Польща, в польській юридичній системі експертизи призначаються судами.

Однією з суттєвих прогалин в чинному КПК України також визначено *відсутність закріпленої форми* щодо реалізації стороною захисту права самостійного залучення експерта, що неодноразово

підкреслювалося багатьма авторами: Рувіним О.Г., Полтавським А.О., Антонюк П.Є., Зосіменко В.В. та багатьма іншими [2] [3] [4] [5]

Так, до ряду суттєвих недоліків автори відносять відсутність закріплення нормами КПК документу, який є підставою для проведення експертизи (доручення, заява, адвокатський запит тощо) і повинен містити інформацію (і яку саме) про особу, яка залучається у якості експерта, питання, що ставляться експерту, перелік матеріалів (зразків, документів), що надаються для дослідження, попередження про кримінальну відповідальність експерта тощо [5].

Лише майже через рік (у грудні 2012) після набрання чинності КПК України до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень (далі — Інструкція) [6] були внесені зміни про те, що підставою для проведення експертиз, у тому числі, є письмове звернення сторони захисту кримінального провадження. Тобто наразі для залучення експерта адвокат повинен скласти документ про залучення експерта, в якому обов'язково зазначаються реквізити, перелік питань, поставлених експерту, а також об'єкти, що підлягають дослідженню. Враховуючи той факт, що залучення експерта стороною захисту здійснюється на договірних умовах (ч. 2 ст. 243 КПК України), після письмового звернення адвоката з експертною установою укладається договір [7].

Схожі відносини закріпили на законодавчому рівні деякі інші країни.

Так, наприклад, дана норма чітко визначена в процесуальному законодавстві Грузії, а саме правові відносини щодо процедури проведення експертиз за ініціативою сторони захисту в кримінальному процесі регламентуються нормами Кримінального процесуального кодексу Грузії від 09.10.2009.

У відповідності до положень КПК Грузії, обвинувачений має право самостійно або через адвоката, законним шляхом збирати і представляти докази в порядку, встановленому кримінальним процесуальним законодавством.

Обвинувачений або його адвокат мають право звернутися в Бюро судових експертиз щодо призначення експертизи. У такому разі для експертної установи виникають права і обов'язки на підставі договору про надання експертних послуг. Після завершення дослідження замовник (обвинувачений або адвокат) зобов'язаний оплатити експертні послуги у відповідності зі встановленими тарифами. Екс-

пертний висновок, складений на замовлення сторони захисту, має конфіденційний характер і може бути наданий за запитами правоохоронних органів тільки в установленому законом порядку. Наприклад, на підставі ухвали суду (за клопотанням правоохоронних органів) або на підставі постанови слідчого органу в порядку виїмки документів.

Чинним в Грузії кримінально-процесуальним законодавством закріплено обов'язок сторін (сторона обвинувачення і сторона захисту) у термін не пізніше, як за п'ять днів до судового засідання, надавати один одному і суду всю інформацію, яку вони збираються надати до суду в якості доказів.

У Республіці Молдова, відповідно до даних Генерального інспекторату поліції Техніко-криміналістичного центру судових експертиз, порядок проведення судових експертиз за ініціативою сторони захисту аналогічний порядку проведення судових експертиз за ініціативою громадянина.

Відповідно до ч. 3 ст. 93 КПК України, сторона захисту має право збирати докази шляхом витребування та отримання речей, копій документів, висновків експертів тощо, а також ініціювати проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій.

Як відомо, процес збирання доказів передбачає здійснення сторонами кримінального провадження певних дій, зокрема, пошук і виявлення доказів, фіксацію доказової інформації, вилучення і збереження доказів для їх наступного дослідження, всебічне дослідження різноманітних властивостей доказів, оцінку й використання отриманих доказів в ході доказування у кримінальному провадженні.

Однак, незважаючи на те, що ч. 2 ст. 22 КПК України закріплено рівність прав сторін на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, сторона захисту фактично позбавлена рівної можливості щодо збирання та подання доказів. Захисник може лише ініціювати перед слідчим, прокурором, слідчим суддею проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій з метою отримання необхідної інформації.

Це свідчить про фактичну неможливість надання стороною захисту належних об'єктів дослідження експерту. Кримінальним процесуальним кодексом не визначено порядок одержання тимчасового доступу або вилучення речей і документів представниками сторони захисту. Не зрозуміло, яким чином експерт зможе отримати об'єкт дослідження, для виконання експертизи призначеної стороною за-

хисту, якщо об'єкти майбутнього експертного дослідження на стадії досудового розслідування вилучаються слідчим і долучаються до матеріалів кримінального провадження як речові докази.

Одночасно слід відмітити і позитивні аспекти чинного Кримінального процесуального кодексу України в частині призначення експертизи за ініціативою сторони захисту.

Так, у випадку, якщо слідчий чи прокурор відмовив стороні захисту у задоволенні клопотання про залучення експерта та проведення експертизи, сторона захисту має право порушити клопотання про залучення експерта перед слідчим суддею у порядку, передбаченому ст. 244 КПК.

Такий механізм, установлений законом, сприяє захисту прав та законних інтересів сторони захисту у кримінальному провадженні та забезпечує дотримання вимог такої загальної засади кримінального провадження, як змагальність, відповідно до якої сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених КПК (ч. 2 ст. 22).

У той же час постають питання:

- до кого в такому випадку повинно направлятися, наприклад, клопотання експерта про надання додаткових даних;

- хто буде погоджувати термін проведення експертизи тощо.

Пам'ятаємо, що законодавець передбачив, що обов'язок надання експерту об'єктів дослідження, а отже і додаткових матеріалів, покладено на ініціатора її проведення. Процесуально це питання при проведенні експертизи, призначеної відповідно до чч. 1, 3 ст. 243, не врегульовано.

Узагальнюючи викладене, можна сказати, що на сьогоднішній день положення про ініціювання стороною захисту проведення експертизи, як засіб забезпечення гарантування рівності прав сторонам процесу, є певною мірою декларативною по відношенню до визначеного порядку проведення експертизи стороною обвинувачення та не працює в повному обсязі.

Про це свідчить відсутність законодавчо закріпленого процесуального механізму і порядку проведення експертизи за ініціативою сторони захисту. При цьому механізми призначення і проведення експертизи за ініціативою правоохоронних органів чи суду, в рамках кримінального провадження, регламентовані в Кримінальному про-

цесуальному кодексі та в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз, затвердженій наказом Міністерства юстиції України від 08.01.1998 № 53/5 (зі змінами та доповненнями) [6].

Наведені вище факти свідчать про необхідність створення механізму застосування стороною захисту положень ст. 243 КПК шляхом розробки чіткого порядку закріплення його процесуальними нормами, оформленого у вигляді пропозицій та/або рекомендацій для надання їх на розгляд Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ з метою подальшого опрацювання.

У зв'язку з прийняттям КПК, зокрема, з метою урегулювання питань призначення та проведення судових експертиз за ініціативою сторони захисту, є нагальна потреба у внесенні змін до Закону України «Про судову експертизу» [8], а також до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 08.01.1998 № 53/5.

Список використаних джерел

1. *Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI.* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. *Полтавський А. О.* Окремі питання удосконалення законодавства про судову експертизу / *А. О. Полтавський* // Судово-експертне забезпечення кримінального процесу: матеріали міжвід. наук.-практ. семінару. — К., 2014. — С. 91.
3. *Зосіменко В. В.* Судово-медична експертна діяльність в розрізі діючого КПК України // Судово-експертне забезпечення кримінального процесу матеріали міжвід. наук.-практ. семінару / *В. В. Зосіменко*. — К., 2014. — С. 50.
4. *Рувін О. Г.* Проблемні питання судово-експертного забезпечення кримінального процесу України: шляхи вдосконалення / *О. Г. Рувін* // Судово-експертне забезпечення кримінального процесу: матеріали міжвід. наук.-практ. семінару. — К., 2014. — С. 3.
5. *Антонюк П. Є.* Актуальні питання судово-експертної діяльності державних спеціалізованих установ / *П. Є. Антонюк* // Судово-експертне забезпечення кримінального процесу: матеріали міжвід. наук.-практ. семінару. — К., 2014. — С. 9.
6. *Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 р.*

- № 53/5: із змінами і доп. станом на 26.12.2012 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.
7. *Поліщук І. Ю.* Щодо питання призначення судової експертизи стороною захисту в рамках кримінального провадження / *І. Ю. Поліщук* // Актуальні питання судово-експертного забезпечення кримінальних проваджень: матеріали круглого столу (10 квітня 2014 р.) / МВС України, НАВС. — К., 2014. — С. 224–226.
 8. *Про судову експертизу*: закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-ХІІ. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>
 9. *Косовський М.* Новий підхід до проведення експертиз у кримінальному провадженні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://iaa.net.ua/novij-pidxid-do-provedennya-ekspertiz-u-kriminalnomu-provadhenni/>.
 10. *Ткаченко Н. М.* Використання спеціальних знань відповідно до нового Кримінального процесуального кодексу України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0003323-13>.
 11. *Гора І. В.* Залучення спеціаліста й експерта адвокатом за кримінальним процесуальним кодексом України / *І. В. Гора* // Вісник Академії адвокатури України. — 2013 — № 1(26). — С. 156–162.

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ СУДЕБНИХ ЕКСПЕРТИЗ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕСЕ ПО ІНІЦІАТИВЕ СТОРОНЫ ЗАЩИТЫ (СОГЛАСНО ДЕЙСТВУЮЩЕМУ УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОМУ КОДЕКСУ УКРАИНЫ)

*И.М. Тимошок
О.В. Косякова*

В статье на основании проведенного сбора и изучения нормативных, научных, справочных, информационных источников и т.п. осуществлен сравнительный анализ норм действующего законодательства в части назначения и проведения судебных экспертиз по инициативе стороны защиты.

Путем изучения положений Уголовно-процессуального кодекса Украины 2012 года, были определены некоторые положительные и отрицательные стороны, связанные с нововведениями, в частности, с положением о праве стороны защиты *самостоятельно привлекать экспертов* на договорных условиях для проведения экспертизы, в том числе обязательной (ч. 2 ст. 243 УПК Украины «Порядок привлечения эксперта»).

Таким образом, к отрицательным сторонам был отнесен пробел из-за отсутствия определения формы привлечения эксперта стороной защиты. Нормами УПК не закреплено, какой именно документ является основанием для проведения экспертизы — поручение, заявление, адвокатский запрос и/или другой документ, который должен содержать информацию о лице, привлекается в качестве эксперта; за-

даваемые эксперту; перечень материалов (образцов, документов), предоставляемых для исследования; предупреждения об уголовной ответственности эксперта и тому подобное.

Проанализирована ч. 3 ст. 93 УПК Украины, согласно которой *сторона защиты вправе собирать доказательства* путем истребования и получения вещей, копий документов, заключений экспертов и т.д., а также инициировать проведение следственных (розыскных) и других процессуальных действий. Установлено, что несмотря на положения ч. 2 ст. 22 УПК Украины, в котором закреплено равенство прав сторон на сбор и предоставление в суд вещей, документов, других доказательств, сторона защиты фактически лишена равной возможности сбора и представления доказательств. Защитник может только инициировать перед следователем, прокурором, следственным судьей проведение следственных (розыскных) действий, негласных следственных (розыскных) действий с целью получения необходимой информации.

Резюмируя изложенное, можно констатировать, что на сегодняшний день положение об инициировании проведения экспертизы стороной защиты как средство обеспечения гарантирования равенства прав сторонам процесса, является декларативным по отношению к порядку проведения экспертизы стороной обвинения и не работает в полном объеме.

По результатам проведенного исследования с целью урегулирования вопросов назначения и проведения судебных экспертиз по инициативе стороны защиты, предложено внести изменения в Закон Украины «О судебной экспертизе», в Инструкцию о назначении и проведении судебных экспертиз и экспертных исследований, утвержденных приказом Минюста Украины от 08.01.1998 № 53/5, а также создать механизм применения стороной защиты положений ст. 243 УПК путем разработки четкого порядка закрепления его процессуальными нормами, оформленного в виде предложений и/или рекомендаций для предоставления их на рассмотрение Высшего специализированного суда Украины по рассмотрению гражданских и уголовных дел с целью дальнейшего рассмотрения и обработки.

ORDER FORENSIC EXAMINATION IN CRIMINAL PROCEEDINGS AGAINST THE DEFENCE INITIATIVE (ACCORDING TO THE CRIMINAL PROCEDURE CODE OF UKRAINE)

*I.M. Tymoshok
O.V. Kosyakova*

In the article on the basis of this collection and examination of regulatory, scientific, reference, information sources, etc. The comparative analysis of the current legislation regarding the appointment and conduct forensic examinations on the initiative of the defense.

By examining the provisions of the Criminal Procedure Code, 2012, identified some positive and negative aspects related to innovation, in particular, with the position of the right hand to protect yourself involve experts on a contractual basis for the examination,

including mandatory (part 2 Art. 243 of the Criminal Procedure Code of Ukraine «Procedure for attracting expert»).

Thus, the negative side of the gap has been attributed to the lack of definition of the form of attraction expert by the defense. Norms of the CCP is not fixed, which document is the basis for the examination — order, request, request an attorney and / or other document, which should contain information about the person involved as an expert; asked the expert; list of materials (samples of documents), provided for the study; warning about the criminal liability of the expert and the like.

Analyzed part 3 art. 93 Code of Criminal Procedure, according to which the defense is entitled to collect evidence by claim and get things, copies of documents, expert opinions, etc., as well as initiate an investigation (search) and other legal proceedings. It was found that, despite the provisions of Part. 2 art. 22 Code of Criminal Procedure, which establishes the equality of rights of the parties to collect and provide to the court belongings, documents and other evidence, the defense actually deprived of equal opportunity to the collection and presentation of evidence. Defender can only initiate the investigator, prosecutor, investigating judge investigative (search) Action undercover investigation (search) action to obtain the necessary information.

Summarizing the above, we can say that today the position of the initiation of the examination by the defense as a means of guaranteeing equal rights of litigants, is declarative in relation to the conduct of the examination by the prosecution and does not work in full.

According to the results of the study in order to resolve issues of appointment and conduct forensic examinations on the initiative of the defense, it is proposed to amend the Law of Ukraine «On the Judicial Review», the Instruction on the appointment and conduct forensic examinations and expert studies, approved by order of the Ministry of Justice of Ukraine from 08.01.1998 № 53/5, as well as to create a mechanism for applying the defense provisions of Art. 243 Criminal Procedure Code by developing a clear order fixing its procedural rules, drawn up in the form of proposals and / or recommendations for providing them to the High Specialized Court of Ukraine for consideration of civil and criminal cases in order to further review and processing.